

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

POSUDEK K HABILITAČNÍ PRÁCI

Název práce: **Alternativní medicína v České republice**

Autor práce: **PhDr. Eva Křížová, Ph.D.**

Studijní obor: **sociologie**

Oponent: **doc. PhDr. Kateřina Ivanová, Ph.D., Ústav veřejného zdravotnictví
Lékařské fakulty UP v Olomouci**

Datum odevzdání posudku: **16. 7. 2018**

Posudek:

Posuzovaná habilitační práce se zabývá popisem a analýzou tzv. komplementární a alternativní medicíny (dále jen KAM) ve vztahu ke společenské situaci v České republice, obsahuje i určitou úroveň srovnání se situací v zahraničí. Postihuje rozsah a vývoj KAM, včetně problematiky její legitimizace a legalizace. Vysvětluje problémy a ambice, které KAM v tomto procesu doprovázejí. Jednotlivé kapitoly jsou v práci členěny v časové souslednosti: tj. od historie po současnost, přičemž je KAM rozdělena na čtyři hlavní proudy: 1. homeopatie; 2. akupunktura a tradiční čínská medicína; 3. lidové léčitelství; 4. nové směry KAM v České republice. Práce nikde neobsahuje pregnantní cíl a výzkumné otázky pro strukturované pojetí (a pochopení) obsahu jako celku, podle nejčastějšího názvu kapitol a rozboru výhod sociologie při hodnocení KAM v úvodu práce, jsem si výzkumné otázky stanovila sama: Jaké je historické i současné postavení KAM v České republice? Proč je takové? Jaké jsou zkušenosti a názory hlavních aktérů KAM (lékaři, pacienti) v České republice? Je možno odhadnout další vývoj KAM?

Práce je vydaná knižně Univerzitou Karlovou v Praze nakladatelstvím Karolinum v roce 2015, vydání druhé, v nakladatelství Karolinum první - zřejmě bez úprav proti vydání prvnímu (není v tiráži uvedeno). Dílo obsahuje 10 kapitol, včetně úvodu a Summary je rozsah 150 stran. Vychází z rozsáhlého (a relevantního) souboru literatury a pramenů, převážně zahraničních. Obsahuje 16 tabulek. Není uvedeno: soupis tabulek, rejstřík (postrádala jsem zejména věcný - vysvětleno níže), vysvětlení zkratk.

Habilitantka se tématem zabývá více než 20 let, první příspěvek k tématu publikovala v Sociologickém časopise v roce 1997. Zpracovala na toto téma dva (nebo tři - to jsem přesně nevyčetla) víceleté renomované granty a vedla několik studentských prací. Je možno konstatovat, že je fundovaným odborníkem v této oblasti, čemuž odpovídá rozsah (i expertní hloubka) zpracovaného materiálu v habilitační práci. To je možná důvodem, proč neuvádí v úvodu cíl práce, neboť předpokládá, že vše je čtenáři jasné, nebo bude řečeno.

Při zamyšlení nad textem v jeho celém kontextu se nemohu ubránit dojmu, že letité studium rozdílů mezi školskou medicínou a KAM přivedlo habilitantku k názoru, který píše v posledním odstavci úvodu, že pro moderní (školskou) medicínu je rozvratná teze, že je možno léčit i „jinak“, i když kap. 10 a závěr práce tak zcela nevyznívají. Zejména však tak nevyznívají výsledky výzkumů, kdy sama habilitantka ukazuje na svých výzkumech, že počet „obhájců“ KAM narůstá (tabulka č. 4, 7, 11 apod.). V celém textu nelze přehlédnout zejména proměnu postojů praktických lékařů, kteří se nejčastěji setkávají s bezmocí školské medicíny (pacient je objektivně zdrav, ale cítí se mizerně). Také v kapitole 2.5, která by měla pojednávat o tom, co má vědecká medicína a KAM společného hned po prvním odstavci habilitantka opět akcentuje rozdíly, ke společným rysům se vrací až po celé straně textu (podkapitola má 2,5 strany).

Celkově musím konstatovat, že jsem očekávala v díle na konci přesných a někdy až vyčerpávajících popisů situace více sociologických analýz a odvození. Možná, (ale tento můj názor může být velmi diskutabilní), bych popisy jednotlivých KAM uvedla v příloze nebo v tabulkách, nebo více přehledněji, aby sociologický kontext celé práce nezanikl. Oceňuji však snahu o soupis toho, co k legitimizaci KAM

vede u jejich jednotlivých typů - způsoby vzdělávání. Oceňuji také popis legalizace v dotazníkových otázkách, zjišťujících možnost hrazení KAM z veřejného zdravotního pojištění. Jen to hlubší sociologické vysvětlení u oběho postrádám. Habilitantku znám jako sociologa s tou správnou „sociologickou imaginací“ a při výuce sociologie zdraví a nemoci z jejich děl vycházím. Proto mne skutečnost více popisná, než vysvětlující, v její habilitační práci udivuje.

Jako příklad uvedu výsledky v tabulce 12: laiků se habilitantka ptá: „Jak důležité jsou podle Vás důvody pro to, že lidé vyhledávají léčitely?“ Předpoklad odpovědí uvádí v předcházejícím odstavci (a tento předpoklad je známý, uváděný je jak lékaři, tak je prezentován ve sdělovacích prostředcích - tedy habilitantka tabulku správně uvozuje) - tj. že v současném systému zdravotnické péče v České republice je věnována malá pozornost pacientům a jejich problémům, málo času ze strany lékaře. Tento předpoklad však nevyšel a respondenti jej uvedli až na 5. místě, na 1. místě je uvedena nespokojenost s výsledky dosavadní léčby, na 3. místě nedůvěra k lékaři. Tady bych sociologický rozbor očekávala (a těšila se na něj), neboť ze všech výzkumů již od dob prof. Gladkého (1995) je zřejmé, že právě narušená důvěra k lékaři (často nikoliv léčením, ale chybou, nebo nedostatečnou, nebo nelaskavou komunikací z důvodu malé pozornosti, nebo nedostatku času ze strany lékaře) vyvolává onu „nespokojenost s výsledky dosavadní léčby“, jak dokazují analýzy stížnosti pacientů. Ke kritice práce patří i formální nedostatek, a to vysvětlení pojmů a různorodé používání zkratk, což by věcný rejstřík napravil. Například pojem empowerment je vysvětlen asi 4x, mnohokrát zkratka NCONZO apod. Tuto svou kritickou část posudku bych zakončila tím, že pokud by práce měla být pouze analýzou situace, tak jsou data poměrně stará (nejnovější z roku 2014, ale nejčastěji 2001 a 2011), pokud by měla být sociologickou reflexí, pak je stáří dat v pořádku, jen té reflexe je na úkor staršího popisu méně, než bych očekávala.

Ocenění práce bych postavila na neotřelém tématu práce a jeho unikátnosti v rámci České republiky i české sociologie a, jak jsem již uvedla, na exkluzivních znalostech habilitantky o tématu KAM. Znam předcházející díla habilitantky, a jak jsem se shodla s dalším sociologem v oblasti zdraví a nemoci (dr. Oleckou), se kterým tuto disciplínu vyučuji, habilitantka si vždy vybírala neotřelá témata z této vědní disciplíny, která byla a jsou přínosem pro celkové pochopení pojmů zdraví a léčení, ať již jako systému, či individuální zkušenosti aktérů. Další mé ocenění, až nefalšovaný obdiv patří habilitantčiným dřívějším pracím, zejména pak knize „Proměny lékařské profese z pohledu sociologa“. V této knize se habilitantce podařilo skloubit popis, výsledky výzkumu a sociologickou analýzu tak, že ji stále doporučuji svým studentům doktorského i magisterského studia. Kniha dokáže oslovit nejenology. Rozumějí ji všichni zdravotníci (sestry i lékaři), jsou překvapeni novými pohledy na svou profesi a hodnotí její čtivost a nelékaři zase objektivnost práce spolu se čtivostí. Je to knížka, kterou si člověk koupí, i když ji „nepotřebuje“ k přípravě výuky, nebo výzkumu. Nejsem si jista, zda bych i tento habilitační text doporučila se stejným nadšením. Ale doporučila bych jej určitě. Pro zajímavost tématu, pro ucelenost jeho koncepce, pro objektivní popis situace KAM v České republice, pro fundovaně provedené výzkumy i pro vědeckou pokoru habilitantky, s níž je tato práce předkládána. To vše v souvislosti s neochvějným přesvědčením o významném přínosu dr. Křížové pro českou sociologii zdraví a nemoci a medicíny.

Exkluzivnost tématu, rozsáhlý přehled problematiky, adekvátní výzkumné výsledky, historické ukotvení, časová posloupnost - to vše je možno na práci ocenit. Závěrem konstatuji, že předkládaný habilitační text je základem, na který se všichni, jež budou vědecky nebo pedagogicky zpracovávat KAM, mohou obracet, a že:

Habilitační práce: odpovídá požadavkům kladeným na habilitační práce a habilitační práci doporučuji k dalšímu řízení a k její obhajobě.

Olomouc 16. 7. 2018
Ph.D.

doc. et. doc. PhDr. Kateřina Ivanová,

Místo a datum vypracování posudku
posuzovatele

Jméno a vlastnoruční podpis

Otázky k obhajobě:

1. Jak byste sociologicky shrnula a vysvětlila trendy KAM v České republice?
2. Zkuste eticky a sociologicky ukotvit a podrobněji specifikovat společné rysy KAM a školské medicíny.